

دانشگاه فرهنگیان

فصلنامه علمی تخصصی

پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی

دوره دوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

ضرورت ایجاد تشکل‌های مدنی در عرصه تاریخ برای ارتقاء جایگاه معلمان این رشته بررسی سلسله همایش‌های «کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ»

رحیم روح‌بخش^۱

ارسال: ۱۳۹۹/۵/۱۰

پذیرش: ۱۳۹۹/۹/۱

چکیده

به نظر می‌رسد روش آموزش تاریخ در ایران از مشکلاتی رنج می‌برد و راه برون رفت از این معضل، گفتگو میان ذینفعان است. این گفتگو با ایجاد تشکل‌های مدنی و فعالیت در عرصه‌های عمومی صورت می‌گیرد. تشکیل «کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ» متشکل از جمعی از معلمان دغدغه‌مند درس تاریخ در تهران از جمله این نهادهاست که از سال ۱۳۹۳ تأسیس شد و ده‌ها فعالیت را در دستور کار خود قرار داد. از جمله اقدامات آن، برگزاری سلسله «همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس» است که در این همایش‌ها مشکلات و چالش‌های روش‌های ناکارآمد در آموزش تاریخ، توسط برخی از معلمان تاریخ مورد بازکاوی قرار گرفته است. یافته‌های این مقاله که با بهره‌گیری از روش آماری-توصیفی و مبتنی بر محتوای مقالات روش‌های آموزش تاریخ در چهار همایش دوم، سوم، چهارم و پنجم- که مجموعه مقالات برگزیده آنها چاپ و منتشر شده- نشان می‌دهد روش‌های آموزش درس تاریخ در مدارس ایران سنتی- غالباً به سبک سخنرانی- بوده و به ندرت معلمان این درس تمایلی به بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در آموزش تاریخ دارند.

واژگان کلیدی: تشکل‌های مدنی، معلمان تاریخ، روش‌های آموزش، همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه و بیان مسأله

دغدغه تأسیس انجمن تاریخ از یک دهه قبل از تأسیس رسمی آن در سال ۱۳۸۷، بین استادان تاریخ دانشگاه‌های تهران وجود داشت و بارها در جلسات، همایش‌ها و نشست‌های مختلف مطرح می‌شد. زیرا علی‌رغم فعالیت گروه‌های تاریخ در دانشگاه‌ها و مدارس و حتی پژوهشگران مراکز پژوهشی، اصحاب این رشته به صورت پراکنده فعالیت می‌کردند و انسجامی نداشتند. این در حالی بود که از تأسیس برخی انجمن‌های علمی در ایران چند دهه می‌گذشت. این دغدغه باعث شد که در دهه هشتاد، گروهی از استادان قدیم و جدید تاریخ دست به کار شده و با پیگیری و اقدامات فشرده گام‌های اولیه برای تأسیس انجمن را بردارند. به دنبال این پیگیری‌ها و برگزاری جلسات متعدد توسط مؤسسان، مجوز تأسیس انجمن علمی تاریخ با عنوان پیشنهادی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یعنی «انجمن ایرانی تاریخ» اخذ و اولین مجمع عمومی آن در تاریخ ۱۳۸۷/۲/۵ در دانشگاه الزهرا (س) برگزار شد.

در همین جلسه، اساسنامه انجمن مشتمل بر ۶ فصل و ۲۵ ماده به تصویب مجمع عمومی انجمن رسید. در ماده نخست این اساسنامه که به تأیید دفتر انجمن‌های علمی ایران (معاونت پژوهشی) وزارت علوم، تحقیقات و فناوری رسید، آمده است: «به منظور گسترش و پیشبرد و ارتقای علمی رشته تاریخ و توسعه کیفی نیروهای متخصص و بهبود بخشیدن به امور آموزشی و پژوهشی در زمینه‌های تاریخ اسلام، ایران، تمدن و فرهنگ، انجمن ایرانی تاریخ که از این پس در این اساسنامه انجمن نامیده می‌شود تشکیل می‌گردد.» در مفاد بعدی، انجمن را موسسه‌ای غیرانتفاعی دانسته و مرکز فعالیت آن را شهر تهران ذکر کرده است.^۱

به هر حال طبق ماده ۱۶ اساسنامه انجمن، تشکیل کارگروه‌های مرتبط برای فعالیت در حوزه تاریخ، از جمله وظایف انجمن شمرده شده است که بر اساس آن تاکنون چند گروه و کارگروه در انجمن تأسیس شده‌اند. یکی از کارگروه‌های انجمن که با تاخیری طولانی در سال ۱۳۹۳ تشکیل شد، کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ متشکل از جمعی از سرگروه‌های درس تاریخ مناطق آموزش و پرورش و معلمان تاریخ شهر تهران بود. در جلسات و نشست‌های متعدد اولیه توسط اعضای کارگروه، اهداف تأسیس آن به شرح ذیل تصویب و بر این اساس برخی اقدامات در دستور کار آن قرار گرفت:

الف) آموزش و توانمندسازی معلمان تاریخ شامل:

- برگزاری سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس (تاکنون شش همایش برگزار شده است)؛
- برگزاری نشست‌های علمی اعم از مناسبتی (سه نشست)؛
- تقدیر از معلمان تاریخ پیشکسوت (دو مراسم)؛
- بازدیدهای علمی و میدانی (دو بازدید)؛
- برگزاری معرفی و نقد پایان‌نامه‌ها (دو نشست)؛
- برگزاری سخنرانی‌های علمی (سه سخنرانی)؛
- برگزاری کارگاه‌های آموزشی اعم از روش‌های نوین آموزش تاریخ، مقاله‌نویسی، ... و جلسات بررسی و نقد کتب تاریخی از جمله کتاب درسی تاریخ برای معلمان تاریخ.

۱- این مطالب برگرفته از سایت رسمی انجمن ایرانی تاریخ می‌باشد.

۱- بررسی تاریخ و مفاخر نظام نوین آموزشی شامل:

- بررسی تاریخ آموزش و پرورش در ذیل محورهای فراخوانهای سلسله همایشهای آموزش تاریخ: در این راستا از مجموع شش کتاب چاپ شده مجموعه مقالات سلسله همایشهای آموزش تاریخ، دو کتاب با ۵۴ مقاله به تاریخ آموزش و پرورش ایران اختصاص یافته است.

- علاوه بر آن برنامه‌هایی نیز برای تجلیل از بنیان نظام نوین آموزشی در دستور کار قرار دارد که نخستین آن با عنوان «شب رشدیه»، با همکاری مجله بخارا جهت بزرگداشت میرزا حسن رشدیه- بینانگذار مدارس ابتدایی در ایران- در سالن اجتماعات بیناد موقوفات افشار به تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۸ برگزار گردید.

۲- همکاری با سازمان‌ها و نهادهای مرتبط برای ارتقای جایگاه درس تاریخ شامل برنامه‌های:

- انعقاد تفاهنامه با دبیرخانه دائمی درس تاریخ (زیر مجموعه معاونت متوسطه وزارت آموزش و پرورش)- مستقر در مازندران- برای اجرای برنامه‌های مشترک.

- برگزاری نشست‌هایی در مدارس با هدف ترویج و گسترش یافته‌های نوین تاریخ در همکاری مناطق آموزش و پرورش شهر تهران.

- برگزاری نشست‌های مشترک با گروه تاریخ سازمان تالیف کتب درسی.

۳- انتشار مجموعه مقالات سلسله همایش‌های آموزش تاریخ و دستاوردهای سایر همایش‌ها و نشست‌ها:

- انتشار و عرصه عمومی شش جلد (مجموعه مقالات دومین همایش آموزش تاریخ در مدارس-تهران- با ۲۶ مقاله، همایش سوم- اصفهان- با ۲۱ مقاله و همایش چهارم- کرمان- با ۴۹ مقاله در دو جلد، همایش پنجم- سیستان و بلوچستان- با ۴۴ مقاله در دو جلد)، از مجموعه مقالات سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس برای صاحبان مقالات و سایر علاقمندان. همچنین برگزاری مراسم رونمایی از کتاب‌های مجموعه مقالات این همایش‌ها.

- ایجاد کانال ارتباطی تلگرامی با عنوان «همایش آموزش تاریخ» با عضویت بیش از ۴۰۰ تن از معلمان تاریخ علاقمند از سراسر کشور جهت اطلاع رسانی فراخوان و اخبار سلسله همایش‌های آموزش تاریخ و سایر برنامه‌های کارگروه. - همکاری با فصلنامه رشد تاریخ (از مجموعه مجلات سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی) جهت درج و اطلاع‌رسانی گزارشات سلسله همایش‌های آموزش تاریخ.

ب) برگزاری سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس:

چنانکه گذشت کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ متشکل از جمعی از معلمان تاریخ شهر تهران از میانه سال ۱۳۹۳ تشکیل و اقدامات چندی از جمله برپایی نشست‌های علمی، برگزاری همایش‌ها و ... را در دستور کار خود قرار داد. کارگروه در گام نخست و از سال ۱۳۹۴ برنامه‌ریزی برگزاری سلسله همایش‌هایی تحت عنوان «آموزش تاریخ در مدارس» را در دستور کار خود قرار داد. سپس اولین مورد از این سلسله همایش‌ها را، بعد از یک سال و با تشکیل جلسات و تمهیدات اولیه در تاریخ ۶ خرداد ۱۳۹۵ برگزار کرد. استقبال گسترده معلمان، دانشجو معلمان و دانش-

۱- این همایش به عنوان دومین همایش آسیب‌شناسی آموزش تاریخ تلقی می‌شود. زیرا انجمن ایرانی تاریخ آذرماه ۱۳۸۹ نیز همایشی با عنوان «آموزش و پژوهش تاریخ در ایران: آسیب‌ها و راهکارها» برگزار کرده بود که از آن می‌توان به عنوان نخستین همایش از سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس یاد کرد.

آموختگان تاریخ به خصوص از شهرهای مختلف کشور، عزم اعضای کارگروه را بر آن داشت که بلافاصله برگزاری همایش بعدی را در دستور کار خود قرار دهد. از این رو، به دنبال اعلام آمادگی برخی همکاران گرامی معلم تاریخ و تعدادی از استادان درس تاریخ دانشگاه فرهنگیان در استان‌ها جهت برگزاری همایش بعدی، مقرر گردید، سومین همایش آموزش تاریخ در مدارس در یکی از مراکز استانی برگزار شود. با پیشگامی «انجمن علمی معلمان تاریخ اصفهان»، سومین همایش در تاریخ ۷ اردیبهشت ۱۳۹۶ در اصفهان برگزار شد.^۱ بالاخره در همان سال چهارمین همایش از سلسله همایش‌های آموزش تاریخ با همکاری گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان و معلمان تاریخ استان کرمان، در ۵ بهمن در این دانشگاه برگزار گردید که با دریافت بیش از یکصد مقاله و استقبال گسترده معلمان و پژوهشگران تاریخ از اقصی نقاط کشور مواجه شد.^۲ بالاخره این کارگروه به برگزاری پنجمین همایش با همکاری گروه‌های درسی تاریخ آموزش و پرورش و تاریخ دانشگاه سیستان و بلوچستان در تاریخ ۲۶ دیماه ۱۳۹۷ در شهر زاهدان اهتمام ورزید.^۳ کما اینکه شعبه انجمن در استان کرمانشاه با همکاری معلمان تاریخ استان نیز همایش ششم از سلسله همایش آموزش تاریخ در مدارس را در دوران کرونا و به صورت مجازی به تاریخ ۲۸ آبان ۱۳۹۹ در دانشگاه رازی کرمانشاه برگزار کرد.^۴ تداوم برگزاری همایش‌های بعدی نیز در سایر استان‌ها در دستور کار کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ قرار دارد.^۵

۱) محورهای اصلی سلسله همایش‌های آموزش تاریخ:

به طور کلی در این سلسله همایش‌ها، چهار محور اصلی و یک محور خاص (ویژه استان برگزارکننده همایش) در فراخوان همایش اطلاع‌رسانی می‌شود. این محورها عبارتند از:

۱- تکنولوژی و روش‌های آموزش تاریخ: این محور با توجه به گسترش شیوه‌های نوین آموزشی در عرصه تدریس، به خصوص تجربیات موفق برخی از همکاران در آموزش تاریخ، در تمام فراخوان‌های سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس منظور می‌شود. این محور در تنگنای چالش‌های: ایدئولوژی محوری کتاب‌های درسی تاریخ، به خصوص کتاب تاریخ معاصر ایران، بی‌توجهی به تاریخ و هویت در سیاست‌گذاری نظام آموزش و پرورش، بی‌علاقگی دانش‌آموزان به تاریخ، حذف درس تاریخ در ضرایب آزمون کنکور، رواج روش سنتی (سخنرانی در کلاس) آموزش تاریخ و ... در صدد ارائه راه‌کارهایی به معلمان تاریخ جهت برون‌رفت از معضلات مذکور است. در این محور، موضوعاتی نظیر: بررسی و نقد روش‌های نوین و سنتی آموزش تاریخ، بازخوانی تجارب ابتکاری و موفق تدریس تاریخ توسط معلمان، شیوه‌های ایجاد

۱- گفتنی است که مجموعه مقالات همایش‌های دوم (تهران) و سوم (اصفهان) به ترتیب با ۲۶ و ۲۱ مقاله توسط انتشارات نگارستان اندیشه به چاپ رسیده است. یکی از اساتید دانشگاه فرهنگیان - آقای دکتر فیروز آزادی - در این همایش به همراه دانشجویان خود از پردیس فرهنگیان خرم‌آباد شرکت کرده و زمینه گفتگوی مستقیم معلمان تاریخ فدای کشور را با معلمان تاریخ پیشکسوت میهمان فراهم نمود.

۲- تعداد ۴۹ مقاله منتخب این همایش نیز در دو جلد تدوین و در مرداد ۱۳۹۸ توسط انتشارات نگارستان اندیشه به زیور طبع آراسته شد.

۳- مجموعه مقالات برگزیده این همایش نیز در دو جلد - مقاله - آماده و در آستانه چاپ توسط انتشارات نگارستان اندیشه قرار دارد. گفتنی است که هزینه چاپ این مقالات توسط خود معلمان صاحب مقاله پرداخت می‌شود و کارگروه بابت این فعالیت‌ها از هیچ نهادی کمک دریافت نمی‌کند.

۴- مجموع مقالات این همایش مورد ارزیابی قرار گرفته و قرار است مقالات برگزیده توسط دانشگاه رازی کرمانشاه به زیور طبع آراسته گردد.

۵- در همینجا لازم به ذکر است که گروه تلگرامی و واتس‌اپی سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس نیز با عضویت صدها معلم تاریخ پژوهشگر از اقصی نقاط کشور جهت اطلاع‌رسانی اخبار و گزارشات همایش فعال می‌باشد.

خلاقیت، راه کارهای ایجاد انگیزه و علاقه به تاریخ در میان دانش آموزان، تاثیر فضای مجازی در آموزش تاریخ و ... مورد توجه پژوهشگران، به خصوص معلمان تاریخ قرار می گیرد.

۲- معلم و آموزش تاریخ: جایگاه معلم تاریخ و مسئله مندی وی در تمام سلسله همایش های آموزش تاریخ، اصل اساسی مورد توجه متولیان همایش است. چنانکه گذشت یکی از بحران های اصلی آموزش تاریخ، سیطره نگاه ایدئولوژی رسمی بر کتاب های درسی تاریخ است. این معضل، منجر به تعریف محتوایی وقایع در کتاب های درسی و تحلیل جهت دار آنها شده است. ناگفته پیداست که این رویکرد، نقش کتاب های درسی تاریخ را به منزله یک مانیفست ایدئولوژی تلقی کرده و نقش معلم تاریخ را به عنوان آموزش و انتقال دهنده آن ایدئولوژی تقلیل داده است. به طوری که این امر، جایگاه و رسالت آموزشی معلمان تاریخ را در میان کارکنان مدرسه و سایر همکاران و حتی خانواده های دانش آموزان تنزل داده و در بعضی موارد، با واگذاری تدریس تاریخ به افراد غیرمتخصص بر این عمل دامن زده می شود. بنابراین در این محور، دغدغه های معلمی نظیر: نقد محتوایی و تصاویر کتاب های مختلف درسی تاریخ به خصوص تاریخ ایران و جهان ۱ و ۲، آسیب شناسی رویکرد ایدئولوژی کتاب درسی تاریخ معاصر ایران، مغالطه های مفهومی مطالب کتاب های درسی تاریخ، نقد جایگاه هویت ملی در کتاب های درسی تاریخ، مقایسه محتوایی دوره های مختلف تحصیلی و تاریخی کتاب های درسی، نقد ساختاری و شکلی کتاب ها و ... مورد توجه معلمان دغدغه مند قرار گرفته است.

۳. عرصه های نوین تاریخ نگاری و تاریخ نگری: این محور با عنایت به گسترش عرصه مطالعات میان رشته ای تاریخ و به خصوص رویکردهای نوین دانش تاریخ نظیر: تاریخ محلی، تاریخ شفاهی، تاریخ اجتماعی و ... مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. توجه به این محور در راستای آشنایی معلمان با عرصه های نوین تاریخ نگاری و تاریخ نگری و لزوم بهره گیری از آنها برای ایجاد علاقه به درس تاریخ از سوی دانش آموزان و تسهیل یادگیری این درس می باشد.

۴- محور تاریخ آموزش و پرورش کشور: با عنایت به اینکه تاریخ فرهنگ، به ویژه تاریخ و تحولات نظام آموزشی در ایران نسبت به سایر عرصه ها در دانشگاه ها مورد غفلت واقع شده، طرح این محور در سلسله همایش های آموزش تاریخ، فرصتی فراهم می کند تا تاریخ و بانیان نظام نوین آموزشی در اقصی نقاط کشور معرفی و اقدامات آنان مورد بازکاوی قرار گیرد. در این محور، موضوعاتی نظیر: نظام آموزش سنتی، نظام نوین آموزشی، بانیان نظام نوین و مدارس جدید، مدارس مسیونری و اقلیت ها، نقش نهادها و انجمن های فرهنگی و آموزشی، نظام آموزشی در عصر قاجار و دوره پهلوی، قوانین و مقررات و محتوای آموزشی کتاب های درسی تاریخ مورد توجه پژوهشگران قرار می گیرد. تعداد چکیده ها و مقالات دریافتی این محور از همایش چهارم به بعد - با بالاترین آمار نسبت به سایر محورهاست.

۵. تاریخ آموزش و پرورش استان برگزارکننده همایش: این محور در سلسله همایش های آموزش تاریخ در مدارس، به عنوان محور ویژه استان برگزار کننده همایش منظور شده است. این محور در همایش های سوم و چهارم، مورد توجه پژوهشگران اصفهانی و کرمانی و استان های همجوار قرار گرفته و با عنایت به گستره موضوعی، فرصتی برای بازخوانی و سندپژوهی هزاران برگ اسناد نظام نوین آموزشی اصفهان و کرمان را فراهم نمود.

با عنایت به اینکه نگارنده دبیری دو همایش از این سلسله همایش را به عهده داشته و در برنامه‌ریزی و اجرای سه همایش دیگر نیز نقش داشته، می‌تواند اذعان کند که دستاوردهای سلسله همایش‌های آموزش تاریخ از چند منظر می‌تواند قابل توجه باشد:

- ۱- در حال حاضر معلمان تاریخ تنها گروه درسی در وزارت آموزش و پرورش هستند که موفق شدند در قالب یک نهاد مدنی مستقل، همایش‌هایی در آسیب‌شناسی کتاب‌های مربوطه برگزار کنند.
- ۲- معلمان تاریخ از قبل این همایش‌ها، موفق شدند، در قالب یک شبکه گسترده ارتباطی در اقصی نقاط کشور، به هم‌اندیشی درباره معضلات فعالیت علمی خویش بپردازند.
- ۳- با عنایت به وضعیت و جایگاه معلمان تاریخ، این همایش‌ها، فرصتی برای ابراز وجود برای این عزیزان به عنوان عنصری آگاه و نقش‌آفرین در میان سایر همکاران مدارس ایجاد کرده است.
- ۴- ده‌ها معلم تاریخ بواسطه این همایش‌ها، دست به قلم برده، ضمن طرح دغدغه‌های خویش، ساختار ناکام‌آموزشی در حوزه تاریخ را به چالش کشیدند.
- ۵- طی سه همایش اخیر، دو عرصه مهم، سیطره نگاه ایدئولوژیک و تمرکزگرایی کتب درسی تاریخ مورد نقد بنیادین ده‌ها معلم نویسنده به خصوص پژوهشگران حوزه تاریخ محلی قرار گرفت.
- ۶- طی این همایش‌ها، بسیاری از استادان دانشگاه و پژوهشگران تاریخ برای چاره‌جویی دغدغه‌های معلمان تاریخ به هم‌اندیشی پرداختند و به علت مدنی و مستقل بودن همایش‌ها، نقدهای اصولی خود را مطرح کردند.
- ۷- چاپ قریب یکصد مقاله سه همایش مذکور، می‌تواند، میراث ماندگار این همایش‌ها برای بهره‌مندی آیندگان باشد.

ج) بررسی مقالات محور تکنولوژی و روش‌های آموزش تاریخ در سلسله همایش‌های سه‌گانه «آموزش تاریخ در مدارس»

چنانکه گذشت از مجموعه مقالات دریافتی پنج همایش مذکور، مقالات برگزیده سه همایش یعنی همایش‌های دوم، سوم و چهارم به زیور طبع آراسته شده و در اختیار صاحبان مقالات و پژوهشگران علاقمند قرار گرفته است. در این نوشتار آن دسته از مقالات دریافتی و منتشره در این سه همایش که در ارتباط با محور تکنولوژی و روش‌های آموزش تاریخ و به طور کلی فناوری‌های آموزشی می‌باشد، با هدف ارزیابی آماری و آسیب‌شناسی روش‌های تدریس تاریخ در مدارس و راهکارهای پیشنهادی مربوطه مورد بازکاوی قرار می‌گیرد. توضیح این نکته ضروری است که در این بررسی، منظور از تکنولوژی‌های آموزشی، چنانکه از محورهای همایش «کنفرانس ملی جایگاه فناوری‌های آموزشی در آموزش تاریخ» نیز بر می‌آید، صرف‌نظر از بهره‌گیری از ابزار و تکنولوژی‌های نوین در امر آموزش تاریخ، بررسی به‌کارگیری روش‌ها و شیوه‌های خلاقانه و نوین جهت تسهیل یادگیری درس تاریخ نیز می‌باشد. لذا با عنایت به برخی محورهای همایش در نسبت فناوری‌های آموزشی با عرصه‌های مطالعاتی تاریخ محلی، مطالعات میان رشته‌ای، گردشگری، کارآفرینی و ...، در این نوشتار مقالات مربوطه نیز مورد توجه قرار خواهد گرفت. برای این منظور در گام نخست مقالات مرتبط هر یک از همایش‌های مذکور تفکیک شده، سپس مورد مطالعه محتوایی و تحلیلی قرار می‌گیرد:

الف) بررسی مقالات دومین همایش آموزش تاریخ (تهران)

چنانکه گذشت برنامه ریزی دومین همایش آموزش تاریخ در مدارس در سال ۱۳۹۴ انجام و در خرداد ۹۵ در سالن اصلی آرشیو ملی ایران برگزار شد. برای این همایش تعداد ۷۷ مقاله دریافت گردید که از این مقالات، تعداد ۲۱ مقاله درباره روش ها و فناوری های آموزشی بود^۱. در اینجا ضمن ارائه فهرستی از عناوین و نویسندگان این مقالات، برخی از آنها به اختصار مورد بازکاوی قرار می گیرند:

۱- روش های نوین آموزش تاریخ: آموزش از راه پژوهش با تاکید بر درس تاریخ. نگارش: سکینه سلیقه دار، دبیرتاریخ آموزش و پرورش منطقه چهار تهران.

۲- روش های نوین آموزش در تاریخ، بررسی موردی استفاده از نقشه های تاریخی و گردش های علمی. نگارش، شهناز مسلمی، دانشجوی دکتری تاریخ ایران بعد از اسلام دانشگاه پیام نور و دبیر تاریخ منطقه بهارستان شهرستان های تهران.

۳- جایگاه فضای سایبری در یادگیری درس تاریخ (مطالعه موردی دانش آموزان دوره دوم دبیرستان دخترانه دکنتر حسابی)، نگارندگان: زهرا گلستانی کارشناس ارشد تاریخ، مدرس دانشگاه پیام نور کرمان، وحید عضدی دانشجوی دکتری اندیشه های سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات ناجا.

۴- آموزش تاریخ به دانش آموزان دوره متوسطه دوم با تصاویر منابع آرشیوی. فائزه بهارلو: کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی از دانشگاه خوارزمی. فرزانه بهارلو، دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا.

۵- ضرورت آموزش تاریخ شفاهی در مدارس ایران با تکیه بر نمونه طرح درس. فائزه توکلی، کارشناس ارشد تاریخ، کارشناس پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و علوم انسانی.

۶- یک تجربه موفق در تدریس تاریخ: چگونه توانستم یک کلاس فاقد انگیزه را به درس تاریخ ایران و جهان (۱) علاقه مند سازم؟ نگارش: زهرا گنجعلی، کارشناسی ارشد تاریخ و دبیر تاریخ شهرستان نیشابور. نویسنده در این مقاله روش آموزشی مورد استفاده خود را روش فعال و مشارکتی نام برده که از تلفیق روش های: ایفای نقش، اکتشافی، حل مسئله، تبیین ارزش ها، بارش مغزی، الگوی تفکر استقرایی و آموزش اعضای تیم و بالاخره کنفرانس دادن به دست آمده است.

۷- آموزش تاریخ با روش تدریس پیش سازمان دهنده و به کارگیری هوش بصری. نسرين میراخورلو، دبیر تاریخ، منطقه ۱۵ تهران. نویسنده درباره این روش نوشته است: «با نمایش تصاویر و کشیدن چارت و جدول و خط زمان، معلم از دانش آموزان می خواهد با مفاهیم و موضوعات عمده ای که مشاهده می کنند، برخی تصاویر تاریخی را در ذهن خود مجسم کرده، سپس آنها را ترسیم کنند. این تصاویر می توانند به شکل نقشه، ظروف، سکه، لباس، چهره و خط سیر زمانی باشد. هدف از به کارگیری این روش توجه عمده به یادگیری دانش آموزان بر پایه ی تقویت هوش مکانی و زمانی می باشد».

۸- نقش معلمان در کارآمد ساختن درس تاریخ برای دانش آموزان، دکتر محمدحسین فروغی، دبیر تاریخ ناحیه ۴ اصفهان، علیرضا آقا کوچکی، دانشجوی رشته تاریخ. پژوهش ایشان در پی آن بود تا مشخص کند کدام یک از مهارت ها و ویژگی های معلم تاریخ مانند: بیان مناسب، آراستگی ظاهر، مدرک تحصیلی و حسن اخلاق، نقش مشخص تری در تفهیم درست و ایجاد انگیزه و علاقه ی لازم به این درس می شود. یافته های تحقیق که از راه پژوهش میدانی و نیز مطالعه ی کتابخانه ای به دست آمده، نشان داد، توانایی معلم تاریخ در ایجاد ارتباط میان گذشته و حال و نیز جذابیت در کلام که متأثر از آشنایی وی با فلسفه ی تاریخ است نسبت به سایر مهارت ها و ویژگی های او اهمیت بیشتری دارد.

۹- نحله های جدید تاریخ نگاری و آموزش تاریخ. مهدی احمدی اختیار، دانشجوی دکترای تاریخ محلی در دانشگاه اصفهان و دبیر تاریخ در استان اصفهان. مصطفی پیرمردیان، استادیار گروه تاریخ دانشگاه اصفهان. نویسندگان در این

مقاله از نحل‌های تاریخ: محلی، خاندانی، خرد، شفاهی، آینده، جایگزین، مجاور و فرودستان و راهکارهای بهره‌گیری از آنها در آموزش تاریخ سخن گفته‌اند.

یک بررسی کلی از مجموعه مقالات حوزه فناوری و روش‌های نوین آموزش تاریخ در «دومین همایش آموزش تاریخ در مدارس» حاکی است بسیاری از نویسندگان مقالات، معلمانی هستند که با بهره‌گیری از این روش‌ها، به نوعی مقاله خویش را به یک کار میدانی و مبتنی بر تجربه زیسته خویش مستند کرده‌اند. کما اینکه تنوع جغرافیایی صاحبان مقالات نیز نشان می‌دهد که دغدغه بهره‌گیری از فناوری‌های آموزشی و به‌کارگیری روش‌های نوین آموزشی در تدریس دغدغه عمومی طیفی از معلمان تاریخ می‌باشد. البته گستره این دغدغه در خلال مقالات دریافتی از اقصی نقاط کشور در همایش‌های بعدی «آموزش تاریخ در مدارس» بیشتر نمایان شد.

ب) بررسی مقالات سومین همایش آموزش تاریخ (اصفهان)

استقبال گسترده معلمان و دانش‌آموختگان تاریخ به خصوص از شهرهای مختلف کشور از دومین همایش آموزش تاریخ در مدارس، اعضای کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ را بر آن داشت که برگزاری سومین همایش آموزش تاریخ را در دستور کار خود قرار دهد. لذا به دنبال اعلام آمادگی «انجمن علمی معلمان تاریخ اصفهان» برای برگزاری این همایش، سومین همایش به تاریخ ۷ اردیبهشت ۱۳۹۶ در اصفهان برگزار گردید. شورای اجرایی انجمن معلمان تاریخ استان اصفهان به عنوان مجری برپایی سومین همایش «آموزش تاریخ در مدارس» نقش بسیار مهم و موثری در ایجاد ارتباط و جذب دبیران و دانشجویان و سایر انجمن‌های علمی - پژوهشی در شرکت و حضور موثر در برگزاری این همایش داشت. این شورا با برپایی چندین جلسه هم‌اندیشی و توجیهی، برگزاری پیش همایش، دعوت از پیشکسوتان عرصه تاریخ، همکاری با استادان گروه تاریخ دانشگاه فرهنگیان، دعوت از دانش‌معلمان تاریخ، زمینه برگزاری باشکوه همایش را فراهم کرد. انجمن تاریخ محلی استان اصفهان از جمله انجمن‌های علمی است که با پیشنهاد انجمن علمی معلمان تاریخ در این همایش شرکت داشت و با ارائه مقاله، دعوت از اعضا برای شرکت در همایش همکاری‌های لازم را با انجمن علمی تاریخ انجام داد. همچنین انجمن‌های دانشجویی دانشگاه‌های اصفهان، شیراز، نجف آباد و دانشگاه فرهنگیان، با ارائه مقاله و شرکت در همایش نقش موثری در برپایی همایش داشتند.

کما اینکه با تلاش و مساعی انجمن علمی معلمان تاریخ استان اصفهان در سومین همایش «آموزش تاریخ در مدارس» علاوه بر جذب و مشارکت دبیران و دانشجویان و انجمن‌های علمی، نهادها و سازمان‌های دیگری مثل آموزش و پرورش، شهرداری، استانداری، مرکز اصفهان‌شناسی و سازمان میراث فرهنگی در این همایش مشارکت داشتند و با اهدای ده سفره قلمکار، پاکت و خودکار همایش، اهدای کتاب، دراختیار گذاشتن سالن اجتماعات، چاپ بنرها و اسکان مهمانان به طریق موثری در همایش سهیم بودند و این خود موجبات اهمیت و ارزشمندی تاریخ و جایگاه آن را بر این نهادها روشن و آشکار کرد. یکی از تاثیرات مهمی که این همایش داشت این بود که شهرداری، استانداری و مرکز اصفهان‌شناسی و دانشگاه فرهنگیان در برنامه‌های خود به تعامل و مشارکت موثری با انجمن علمی معلمان تاریخ دست یافته و زمینه هم‌اندیشی و همکاری‌های بعدی را فراهم کردند!

به هر حال بعد از پایان همایش، تعداد ۲۱ مقاله برتر از مجموع ۹۵ مقاله دریافتی همایش در قالب محورهای اصلی فراخوان مقاله انتخاب و به زیور طبع آراسته گردید. در این همایش نیز همچون همایش پیشین، چندین مقاله در محور روش های آموزش تاریخ و فناوری های آموزشی دریافت گردید. عناوین مهمترین این مقالات به همراه دستاوردهای آنها عبارتند از:

۱- تاریخ‌نگاری اجتماعی و نقش آن بر رویکردهای نوین آموزش تاریخ، اعظم کاظمی، دبیر تاریخ ناحیه ۳ اصفهان
تحولات تاریخ‌نگاری غرب در سده‌های اخیر بر مبنای معرفت‌شناسی اجتماعی، خوانش جدید نقش مردم در تاریخ و بازخورد آن در کتاب‌های آموزشی موجب تقسیم‌بندی تاریخ‌نگاری به سنتی و مدرن شده است. این امر موجب شد تاریخ‌نگاری از سمت تاریخ‌نگاری سیاسی به سمت تاریخ‌نگاری اجتماعی گرایش یافته و بدین‌گونه خود را در چهارچوب مدرنیته در سده‌های گذشته و پست‌مدرن در سال‌های اخیر تعریف نماید. این تحول بر کیفیت امر آموزش، نگرش اجتماع به تاریخ ملهم از آموزش تاریخ و بسیاری از مسائل دیگر موثر بوده است. بنابر این جهت گذار از تاریخ‌نگاری سنتی و برطرف نمودن مشکلات آموزش تاریخ پیشنهادات ذیل ارائه می‌شود:

- وجود کتابی هرچند کوچک به نام تاریخ استان‌ها در کنار کتاب تاریخ متوسطه دوم، که بیان‌کننده تاریخ محلی باشد؛
- توجه به تاریخ‌های اجتماعی از جمله microhistory و family history در لابه‌لای کتاب‌های درسی تاریخ؛
- کم نمودن حجم تاریخ سیاسی و توجه به تاریخ اجتماعی با رویکردهای پژوهشی در بین دانش‌آموزان و معلمان تاریخ؛
- توجه به مطالب میان رشته‌ای بین تاریخ و دروس دیگر از جمله جامعه‌شناسی، زیست‌شناسی، فلسفه، الهیات و غیره.
- هرچند شاید این امر دور از ذهن باشد؛ اما از مشخصه‌های تاریخ‌نگاری مدرن و مورد استقبال دانش‌آموزان خواهد بود؛
- ایجاد تفاوت مطالب و اهداف آموزش کتاب‌های تاریخ در بین مقاطع تحصیلی.

۲- تأثیر بیان تاریخ محلی بر جذابیت و علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان در کلاس درس تاریخ، امرالله امینی سمیرمی، دبیر تاریخ، آموزش و پرورش سمیرم

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بیان تاریخ محلی در کلاس درس تاریخ، سبب ایجاد علاقه نسبت به این درس در بین دانش‌آموزان شده و این کلاس از تحرک و پویایی بالایی برخوردار شده است. زمانی که دانش‌آموزان پژوهش‌های خود را مبنی بر تاریخ محلی به کلاس می‌آورند، چنان با اشتیاق و غرور برای هم‌کلاسی‌های خود خوانده و تعریف می‌کنند که گویی خود در آن قصه نقش داشته‌اند. از دیگر یافته‌های پژوهش، ایجاد روابط صمیمانه‌تر بین دانش‌آموزان و اولیای آنان است. طبق گزارش‌های به‌دست‌آمده از پژوهش، خانواده‌ها نیز به این موضوع علاقه نشان داده و به فرزندان خود در راستای دستیابی به اهداف پژوهش کمک کرده‌اند. آنان از اینکه گذشته خانوادگی‌شان را مرور کرده و بزرگان‌شان را به دیگران معرفی نمایند احساس شرف می‌کنند. بحث‌های گروهی و ابراز عقیده و نظر پیرامون موضوعات مختلف تاریخی در کلاس درس از دیگر مواردی است که نشان می‌دهد بیان تاریخ محلی توسط معلم و دانش‌آموزان می‌تواند سبب مجذوب کردن این کلاس و علاقه‌مندی فراگیران نسبت به درس تاریخ شود.

۳- ضرورت تألیف کتاب درسی تاریخ محلی، خاص مدارس متوسطه هر استان، رحیم روح‌بخش، مسئول واحد اسناد شورای عالی آموزش و پرورش، بهمن شعبانزاده، دبیر تاریخ در تهران

در کتب درسی تاریخ که بخش عمده‌ای از هویت‌پذیری دانش‌آموزان را در برمی‌گیرد، نگاه مطلوبی نسبت به هویت محلی اتخاذ نشده است. ناگفته پیداست که هویت محلی یک استان، همچون قطعه پازلی است که از تجمیع هویت‌های محلی، هویت ملی و در نهایت هویت جهانی شکل می‌گیرد. پیشنهاد مطروحه مشخص این نوشتار این است که با نگارش کتاب درسی مستقل تاریخ محلی - خاص هر استان - به‌عنوان ضمیمه کتاب درسی تاریخ معاصر، می‌توان بخشی از مؤلفه‌های هویت محلی را به دانش‌آموزان آموزش داد؛ زیرا هویت‌یابی محلی می‌تواند، گام نخست هویت‌پذیری ملی تلقی شود. کما اینکه این رویکرد می‌تواند، بخشی از بار ایدئولوژیک کتاب‌های درسی تاریخ را کاسته و آن را برای دانش‌آموزان جذاب نماید. برای این منظور در مقاله، ضمن معرفی شاخص‌های ده‌گانه تاریخ محلی برای طرح در کتاب درسی، راهنمای برنامه درسی تاریخ محلی شامل اهداف و سرفصل‌های آن ارائه شده است.

ج) بررسی مقالات چهارمین همایش آموزش تاریخ (کرمان)

به دنبال برگزاری سومین همایش آموزش تاریخ در مدارس، طی اردیبهشت ماه ۱۳۹۶ در اصفهان؛ گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر و شعبه انجمن ایرانی تاریخ در کرمان پیشنهاد برگزاری چهارمین همایش را در این استان به هیأت مدیره انجمن ایرانی تاریخ ارائه نموده و این پیشنهاد مورد تأیید واقع شد. بعد از چندین جلسه برنامه‌ریزی و مشورتی توسط کارگروه آموزش و پرورش انجمن، فراخوان ارسال مقالات حول چهار محور اصلی «تاریخ آموزش در ایران»، «روش آموزش تاریخ در مدارس»، «تحلیل محتوای کتب درسی تاریخ» و «تاریخ محلی کرمان و پیوند آن با آموزش تاریخ» (محور ویژه)، صادر گردید. در مهلت اعلام شده (آذر ۱۳۹۶)، برای دریافت چکیده مقالات، تعداد ۱۴۰ چکیده مقاله دریافت شد، که از این تعداد ۱۳۵ چکیده مورد پذیرش قرار گرفت. دریافت این تعداد چکیده مقاله از پژوهشگران، حاکی از دغدغه‌های روز افزون استادان و معلمان تاریخ نسبت به جایگاه و وضعیت آموزش این دانش و بیانگر یک مرحله جهشی در تداوم سلسله همایش‌های آموزش تاریخ بود. این آمار تقریباً دو برابر تعداد چکیده‌های سلسله همایش‌های قبلی «آموزش تاریخ در مدارس» بوده و نشان دهنده ظرفیت علمی و آگاهی پژوهشگران حوزه تاریخ از رسالت خویش است. کما اینکه، استقبال شایسته استادان گرامی تاریخ مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها از جمله دانشگاه فرهنگیان از فراخوان مقاله نیز موید این نکته بود. به طوری که با ارسال ۴۱ چکیده بعد از معلمین تاریخ - با ارسال ۸۶ چکیده - در ردیف دوم قرار گرفته و بعد از دانشگاه فرهنگیان، پژوهشگران آزاد یا وابسته به مراکز پژوهشی با ۳۸ چکیده جایگاه سوم را به دست آوردند. ناگفته پیداست که این تکاپوها، زمینه پیوند و همکاری بیش از پیش دو نهاد تاثیرگذار دانشگاه و آموزش و پرورش در عرصه آموزش تاریخ را فراهم کرده و زمینه‌ای برای تبادل تجربیات صاحبان اندیشه این دو عرصه آموزشی تاریخ ایجاد خواهد کرد.

در این همایش محور شیوه‌ها و فناوری‌های آموزشی آموزش تاریخ مورد توجه ویژه قرار گرفت. بر این اساس تعداد نه مقاله از میان مقالات دریافتی این محور انتخاب و در جلد دوم به شرح ذیل به زیور طبع آراسته گردید:

- ۱- تجربیات معلمان تاریخ در ایجاد روحیه تحقیق نزد دانش‌آموزان، امیر آریایی‌نژاد، دبیر تاریخ از زابل.
- ۲- توجه به تاریخ محلی یکی از رسالت‌های معلمان تاریخ (گذری بر ۲۴ سال تدریس تاریخ)، دکتر حمید اشرفی خیرآبادی، دبیر تاریخ از تهران.

۱ - روستا، جمشید و رحیم روح بخش، مجموعه مقالات چهارمین همایش آموزش تاریخ در مدارس، جلد دوم: چالش‌ها و راهکارها، تهران، نگارستان اندیشه، ۱۳۹۸. (قابل تذکر است که مقالات این همایش در دو جلد انتشار یافت که جلد نخست آن با عنوان «تاریخ آموزش در ایران» صرفاً به مقالات تاریخی اختصاص یافته است).

- ۳- نقش گردش علمی در تقویت یادگیری درس تاریخ در مدارس، زهرا شریفیات، دبیر تاریخ از امیدیه خوزستان.
- ۴- تاریخ اجتماعی و گرایش دانش آموزان به درس تاریخ، اعظم کاظمی، دبیر تاریخ از اصفهان.
- ۵- راهکارهایی برای هدایت و تشویق استعدادهای تحصیلی دانش آموزان در حوزه مطالعات تاریخی، زهرا گلستانی حتکنی، مدرس تاریخ در دانشگاه پیام نور کرمان.
- ۶- بررسی تأثیرات سندکاوای بر آموزش تاریخ در مدارس (با جستاری در اسناد کرمان)، الهه محبوب، دبیر تاریخ از اصفهان.
- ۷- راهکارهای ارتقای لذت یادگیری در فرایند تدریس تاریخ و رویکردهای نوین در این حوزه، فاطمه مرتضوی و زهره مرتضوی، دبیران تاریخ از بجنورد.

- ۸- چه بنویسیم و چگونه تدریس کنیم: از تألیف تا تدریس کتابهای درسی تاریخ، دکتر سهیلا نعیمی، دبیر تاریخ از تهران.
  - ۹- کارکردهای کتاب صوتی در آموزش تاریخ، دکتر ویدا همراز، هیات علمی دانشگاه صدا و سیما.
- البته به جز مقالات منتشر شده مذکور، تعداد بیست مقاله دیگر نیز در ارتباط با موضوع روش ها و فناوری های آموزش تاریخ دریافت شد که به علل مختلف از انتشار باز ماند.

د) بررسی مقالات پنجمین همایش آموزش تاریخ (سیستان و بلوچستان)

همایش پنجم از سلسله همایش های آموزش تاریخ در مدارس بنا به پیشنهاد رئیس هیات مدیره وقت انجمن ایرانی تاریخ - ضرورت برگزاری همایش ها در استانهای محروم - در استان سیستان و بلوچستان برگزار شد. این همایش توسط گروه تاریخ دانشگاه سیستان و بلوچستان - سرگروه آقای دکتر مسعود مرادی - و با همکاری گروه درسی تاریخ اداره کل آموزش و پرورش استان - سرگروه آقای دکتر علی نادریان فر - و حمایت برخی نهادها و سازمان های علمی، فرهنگی و آموزشی استان در تاریخ ۲۶ دیماه ۱۳۹۷ در سالن اصلی دانشگاه مذکور برگزار شد. شرکت ده ها تن از اساتید و معلمان تاریخ از اقصی نقاط کشور و به خصوص حضور بیش از یکصد تن از معلمان تاریخ شهرهای مختلف استان در این همایش، شکوه خاصی به آن بخشیده بود. بازکاوای تاریخ محلی استان باستانی سیستان و بلوچستان در این همایش مورد توجه ویژه قرار گرفت، کما اینکه درباره تاریخ آموزش و آموزش تاریخ از منظر اقتضائات محلی و بومی نیز سخن گفته شد.

مقالات حوزه روش ها و فناوری های آموزش تاریخ در این همایش عبارتند از:

۱. توانمندی های معلمان در آموزش تاریخ، امیر آریایی نژاد، دبیر تاریخ از زابل؛
۲. نقش معلم در انتخاب بهترین روش تدریس درس تاریخ، فروزان ادیب فر، استاد تاریخ دانشگاه فرهنگیان، پردیس خرم آباد؛
۳. یادگیری درس تاریخ براساس شیوه پرسش و استدلال بر مبنای نظریه ساخت گرایی، مریم بیژنی، دبیر تاریخ از کرج؛
۴. آموزش تاریخ به صورت طرح مسئله، پروانه گودرزی، رضوان نعمتی، دبیران تاریخ از اصفهان؛
۵. استفاده از رسانه و وسایل کمک آموزشی به عنوان یک ضرورت در امر آموزش تاریخ، حمید اشرفی خیرآبادی، دبیر تاریخ از تهران؛
۶. نقش فیلم، مستندهای تاریخی و برگزاری اردوهای تاریخی در آموزش تاریخ و علاقه مند کردن دانش آموزان نسبت به درس تاریخ، نادر راز، هاشم ملکشاهی، دبیران تاریخ از سیستان و بلوچستان؛

---

۱ - روح بخش، رحیم و فریده حشمتی، مجموعه مقالات پنجمین همایش آموزش تاریخ در مدارس، جلد دوم: روش های آموزش تاریخ، تهران، نگارستان اندیشه، ۱۳۹۹. (قابل تذکر است که مقالات این همایش در دو جلد انتشار یافت که جلد نخست آن با عنوان «تاریخ تحولات نظام نوین آموزشی در ایران» صرفاً به مقالات تاریخی اختصاص یافته است.)

۷. تأثیر رویکرد همگرایانه جمعی در آموزش تاریخ در مدارس، کورش صالحی، عضو هیات علمی گروه تاریخ دانشگاه سیستان و بلوچستان، لیلا عزیزیان، دانش آموخته تاریخ.
۸. جستاری در گونه‌های تأثیرگذار ادبیات کودک و نوجوان بر آموزش تاریخ، الهه محبوب، دبیر تاریخ از اصفهان.
۹. ضرورت تدریس تاریخ با روش‌های پژوهشی تاریخ شفاهی، مسیح جواهردهی، کارشناس تاریخ شفاهی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
۱۰. بررسی مؤلفه‌های گسترش مهارت تاریخ‌پژوهی محلی در مدارس، از دیدگاه معلمان تاریخ استان مازندران. رضا عبادی جامخانه/ رحیم حیدری گرجی / حبیب‌الله بالویی جامخانه/ یوسف علی‌نژاد، دبیران تاریخ از مازندران.
۱۱. بررسی نقش گروه‌های آموزشی در نظام آموزشی کشور، رزا معماری، سرگروه درس تاریخ اداره کل آموزش و پرورش استان مرکزی.

نتیجه گیری

برگزاری سلسله همایش‌هایی با عنوان «آموزش تاریخ در مدارس» پیشنهادی نو و خلاقانه بود که توسط کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ به عنوان یک نهاد مدنی پیشنهاد و اجرایی گردید. این همایش‌ها نقش موثری در آموزش، توانمندسازی و آگاهی بخشی دبیران تاریخ نسبت به رشته و حرفه شغلی آنان داشته است. در این راستا ارزیابی و آسیب‌شناسی روش‌های ناکارآمد آموزش تاریخ، از همان نخستین جلسات برنامه‌ریزی همایش‌ها، مورد توجه و دغدغه اعضای کارگروه قرار گرفت. کما اینکه با طرح این موضوع به عنوان محور همایش‌ها، همکاران تاریخ در آموزش و پرورش و حتی استادان درس تاریخ در مراکز آموزش عالی و دانشگاه فرهنگیان، از آن استقبال به عمل آورده و مقالات درخور توجهی ارسال کردند. به خصوص اینکه طرح و نگارش تجربیات زیسته و موفق برخی از همکاران در آموزش تاریخ، می‌تواند بخشی از تجارب پیشکسوتان عرصه آموزش تاریخ را به دانشجو معلمان انتقال دهد. از این رو، در دهها مقاله دریافتی ذیل محور مذکور، تقریباً تمام روش‌ها و فناوری‌های آموزشی در تاریخ اعم از سنتی و نوین مورد بررسی و نقد و آسیب‌شناسی قرار گرفت. کما اینکه بررسی کیفیت مقالات این محور در هر همایش نسبت به همایش قبلی افزایش یافته، همچنین از نظر موضوعی - ذیل محور مذکور - و گستره جغرافیای نیز از تنوع و تکثر بیشتری برخوردار شده است. در یک ارزیابی کلی این مقالات را می‌توان آئینه تمام نمای رویکرد، نگرش و دغدغه معلمان و مدرسان درس تاریخ در امر شیوه آموزش این درس در سال‌های پایان قرن ۱۴ شمسی در ایران تلقی کرد.

منابع

- فروغی، محمدحسین؛ نعمتی، رضوان (۱۳۹۹)؛ مجموعه مقالات سومین همایش آموزش تاریخ در مدارس، تهران، نگارستان اندیشه.
- فاضلی‌پور، طوبی؛ روح‌بخش اله‌آباد، رحیم (۱۳۹۵)؛ مجموعه مقالات دومین همایش آموزش تاریخ در مدارس ایران. تهران نگارستان اندیشه.
- روستا، جمشید؛ روح‌بخش اله‌آباد، رحیم (۱۳۹۸)؛ آموزش تاریخ در مدارس؛ چالش‌ها و راهکارها. تهران، نگارستان اندیشه
- روح‌بخش، رحیم و فریده حشمتی (۱۳۹۹)؛ مجموعه مقالات پنجمین همایش آموزش تاریخ در مدارس، جلد دوم: روش‌های آموزش تاریخ، تهران، نگارستان اندیشه